

VEJ

DANSK VEJHISTORISK SELSKAB

Artiklen er fra tidsskriftet Vejhistorie - Danmarks specialtidsskrift for alt, hvad der rører sig omkring veje og vejtransport.

*Geels Bakke ved København 1851
malet af Andreas Juuel og fotografi
fra 2020.*

Tidsskriftet udgives af Dansk Vejhistorisk Selskab to gange om året, hvor det sendes til selskabets medlemmer.

Vi har også en fyldig hjemmeside med informationer om trafik på veje. Her er også mulighed for at tegne et gratis abonnement på den månedlige nyhedsmail med nyt fra området.

Man kan også blive medlem af selskabet, hvor man kan møde andre med samme interesse ved vores møder, ekskursioner til spændende steder og rejser til udlandet med veje og trafik som udgangspunkt.

STENKISTER PÅ KATTRUPVEJ

Fotodokumentering, historik og opmåling

denne stenkiste er forstyrret, men ikke mere, end den vil kunne reetableres.

Ved anlæg af cykelsti langs landevejens nordvestlige side bør mindst en af de ikke-fredede (!) stenkister restaureres/genetableres og forblive synlig i begge ender, hvorved vejens enestående 250årige historie fortsat kan fortælles med udgangspunkt i stenkisten, Vårby Bro samt 12½-milepælen.

Stenkisten ved Slagelse Landevej 139/141 ligger med bebyggelse og indkørsel umiddelbart nordvest for stenkisten, hvilket vanskeliggør bevaring af stenkisten i begge ender.

På den baggrund anbefaler Museum Vestsjælland, at der fra Slagelse Kommune arbejdes for at restaurere stenkisten ved Slagelse Landevej 135/137 så den forbliver synlig i begge sider, evt. ved at lade cykelstien føre i en bue ind på den bagvedliggende mark, hvorved også den 250 år gamle grøft bevares ved stenkisten. Ved Vemmelev Boldbaner kan dette også lade sig gøre, hvilket dog vil fjerne et ukendt areal af den bagvedliggende boldbane.

LITTERATUR OG KILDER

Danø, Knud P.: Om veje og vejadministration i Holbæk amt indtil 1942, i *Fra Holbæk Amt 1966*, Historisk Samfund for Holbæk Amt.

Høgsbro, Kirsten-Elizabeth: Brobygning omkring Holbæk, i *Fra Holbæk Amt 1984*, s. 7-25, Historisk Samfund for Holbæk Amt.

Topsøe-Jensen, Torben: *Ad hjulspor og landeveje*, København, 1966.

af Mads Findal Andreasen

Ved opkald fra en lokal borger (1. nov. 2017) bliver museet opmærksom på sten-/vejkister, som Kalundborg kommune planlagte fjernet den følgende uge.

Stenkisterne er beliggende under vejen mellem Katstrupvej 4 og Katstrupvej 6, 4450 Jyderup, nordvest for landsbyen Buerup i Kalundborg Kommune.

Museet besigtiger stenkisterne samme dag og finder ikke, at deres tilstand berettiger en nedrivning og fjernelse af dem, da begge stenkister ser intakte ud, ikke er tilstoppede og leder vandet udmærket under vejen ovenpå. Vejen ovenpå, Katstrupvej, ser ligeledes intakt ud og uden revner el. lignende i vejbelægningen.

Museet forespørger samme dag Kalundborg Kommune om, hvorfor museet ikke er gjort opmærksom på det planlagte anlægsarbejde. Kommunen svarer, at de ikke vurderede, at museet skulle ind over sagen, da der ingen fredninger er i området.

Museet underretter efter besigtigelsen Slots- og Kulturstyrelsen, 2. november 2017. Slots- og Kulturstyrelsen henstiller 3. november til Kalundborg Kommune, at kommunen frivilligt udsætter mulig fjernelse/ændring af stenkister mellem Katstrupvej 4 og 6, 4450 Jyderup. Samme dag beslutter Kalundborg Kommune, at de ikke fjerner stenkisterne, og at udbedring skal afgrænse sig til skråningsanlæggene.

Stedet

Katstrupvej 4-6 er den vestligste del af Katstrupvej, en vej der fører fra Katstrup Gods (ved Bromølle) mod vest til Tissø gennem landsbyen Buerup til Halleby Gods.

Den del af vejen, hvor Katstrupvej 4 og 6 ligger kan ikke findes på gamle kort (Videnskabernes Selskabs kort fra 1774). Det er imidlertid ikke ensbetydende med, at der ikke har været vej på stedet på det tidspunkt. Der har ifølge Videnskabernes Selskabs kort anno 1774 været en vej eller sti fra Buerup op langs Hallebyåen gennem Askevad og Halleby Ore til Øresø Mølle og Strids Mølle, to af de fem vandmøller i de såkaldte Kongens Møller, syd for Skarresø. Denne vej er også angivet på Original 1-kortet samt på de senere original 2-kort.

Stenkisterne vurderes bygget inden 1806, sandsynligvis i forbindelse med landsbyen Buerups udskiftning (1799) og opførelsen af herregården Hallebygård, ca. 1800 (foretaget af grev C. F. Lerche til Lerchenborg ved nedlæggelse af landsbyerne Store Halleby og Lille Halleby). Vejen over vådområdet er tegnet ind i O1-kortet fra 1806, muligvis som en tilføjelse til matrikelkortet af 1794.

Det område, som vejen skulle passere var lavtliggende og særdeles fugtigt på grund af afløbet fra bakkerne mod syd (Buerup og Tissø) og mod øst (mod Katstrup Gods). Ved en vejføring over dette

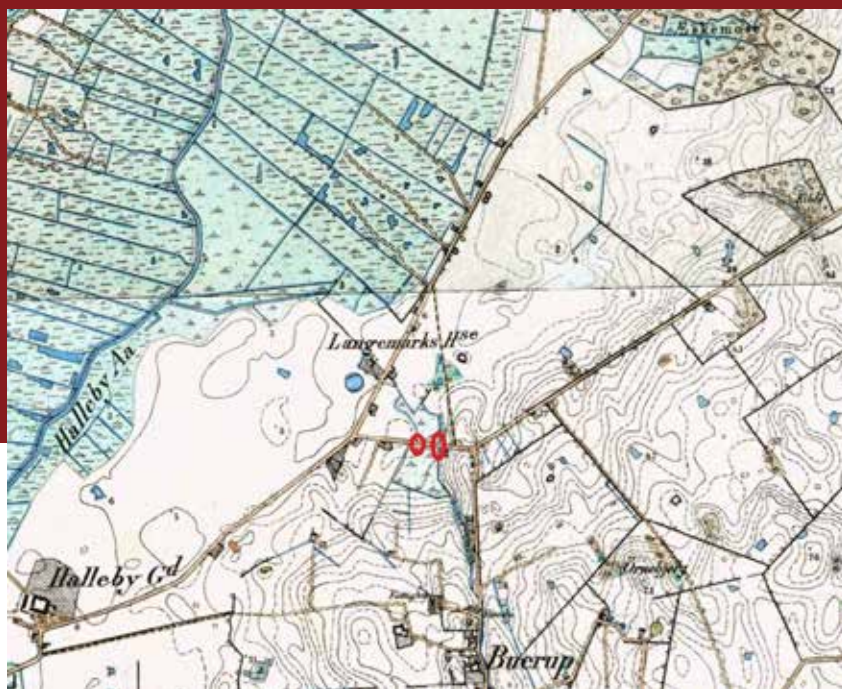
våd-område har stenkister været helt nødvendige. En vejføring på dette sted har betydet en væsentligt bedre trafikmæssig sammenhæng i området og lettet transport til og fra de fem vandmøller i Kongens Møller (kendt fra 1316 e.Kr.), ca. 3 km. nordpå. Landsbyen Buerup var selv knyttet til Strids Mølle, men transport til alle fem møller i Kongens Møller har medført stor og tung kørsel gennem Buerup af lundstikkevogne fra sognets sydlige landsbyer og godser. Særligt i våde efterårsmåneder og i vindstille perioder. Sæby Sogn var på daværende tid et af Sjællands største sogne på næsten 40 km². (Trap Danmark 1858).

Ydermere har den ny vej over vådområdet lettet transporten for de mange godser i lokalområdet (Kattrup Gods, Gundetved/Selchausdal Gods, Hallebygård, Sæbygård, Frihedslund) der alle havde store høslet-interesser i Hallebyåens mose- og engområder, som forsynede et stort opland med vinterføder og eftergræsning til husdyrene.

Anlæggelsen af stenkister

Opførelsen af stenkisterne under (den nyanlagte?) Kattrupvej i starten af 1800-tallet stemmer godt overens med de store infrastrukturarbejder, som iværksættes i disse år. Engelskrigene lagde dog i årene 1807-1814 en dæmper på arbejdet, men efter 1813 kom der igen fart i anlægsarbejdet.

Ved Generalvejkommisionens "Forordning om Vei-Væsenets i Danmark"

Høje målebordsblade 1842-1899 med angivelse af sten-/vejkisternes placering.
© Geodatastyrelsen

Indre af stenkiste 1, set fra nordlige udløb. Foto: Mads Findal Andreasen, Museum Vestsjælland.

(udstedt 13. december 1793) deles de offentlige veje i tre grupper, nemlig 1) hovedlandevejene mellem provinserne (herunder landevejen Roskilde-Holbæk-Kalundborg), 2) mindre landeveje løbende mellem købstæderne og færgestederne samt 3) biveje, som fører mellem landsbyer og til kirker, skoler, møller, osv. (Knud P. Danø 1966). Det her behandlede vejstykke på Katstrupvej hører således til bivejene, idet det fører til møllerne mod nord samt til skolen i Buerup og kirken i Sæby.

Førsteprioritet havde anlæggelsen af hovedlandevejene med tilhørende stenbroer og stenkister, og hovedlandevejene Roskilde-Holbæk-Kalundborg anlagdes i årene 1804-08 (var dog endnu under anlæg i 1820 pga. bl.a. Englandskrigene). Sideløbende begyndtes dog anlæggelsen af de mindre landeveje og biveje. De ledende kræfter ved vej- og brobygningsopgaverne i

Holbæk Amt var major Carpar von Kochen samt vejpikejerne L. C. Worsøe og Emanuel Larius. Larius tiltrådte i 1808 i Vejkorpsets tjeneste som Vejopsigstfører og blev i 1813 knyttet til landevejsarbejdet i og ved Kalundborg, - fra 1817 tillige arbejdet på mindre landeveje og biveje i Arts, Skippinge og Løve Herreder, nu som piqueur. Hvis vejstrækningen Katstrupvej 4-6 er anlagt efter 1808 er det ikke usandsynligt, at Emanuel Larius er manden bag anlægsarbejdet af vejkisterne. Vejbygningsarbejdet blev udført af de lokalt udskrevne bønder og husmænd efter diverse arbejdsmæssige fordelingsregler, men skulle der bygges stenkister blev der entreret med stenhuggere efter licitation. Stenkistarbejdet blev betalt med 34 skilling pr. løbende alen for stenkister med 1 alens åbning, herunder for kløvning af dæksten. Så var der til gengæld også 5 års garanti.

Nordlige side (udløbet) af stenkiste 1. Stenkistens længde er ca. 10,5 m. (vej/asfalt: ca. 5,2 m);

For Holbæk Amts vedkommende er det muligt, at få en fornemmelse af omfanget af de anlægsarbejde, der udførtes og i 1828 blev der gjort status for de vej-mæssige forbedringer, som var foretaget siden 1817 på amtets mindre landeveje og biveje: i alt 30 stenbroer var bygget og hele 1146 stenkister opført på 11 år. Stenkisterne på Katstrupvej tæller muligvis ikke med, da de kan være opført før 1817.

De to stenkister under Katstrupvej blev i foråret 2018 fredet af Slots- og Kulturstyrelsen, da de i lighed med tusindvis af lignende stenkister landet over er at betragte som fortidsminder, som viser vigtige træk af tidligere tiders samfundsudvikling.